

1. Nevoia permanentă de inocență

Poate că nu-i lipsit de sens să ne întrebăm ce anume generează duioșia și afecțiunea noastră față de cei mici (de la pui de om până la cei de animale sălbatice), chiar și atunci când micimea și fragilitatea acestora este doar un fel de spune, bunăoară așa ca în cazul puilor de elefant. (Firește, întrebarea de mai sus nu-i tulbură nicidecum pe cei care și-au făcut un țel în viață din practicarea exercițiilor nemiloase în raport cu tot ce mișcă – oameni și animale, exerciții duse până la atingerea acelui prag limită al nesimțirii care poartă numele de cruzime. Iar noi ceilalți, dacă nu i-am dăscălit la momentul potrivit, consider că ulterior, adică după ce respectivii s-au dedulcit din bestialitate, îi curată pierdere de vreme să le mai vorbim de duioșie și alte marafeturi. Căci corecția lor va fi imposibilă doar prin forța cuvântului, oricât de inspirat ar fi acesta. Singură forța justiției, exercitată cu tact și răbdare, va fi capabilă să-i facă pe cei certați cu omenia să simtă pe propria piele ce înseamnă slobozirea din lanț a instinctelor primare de teapa cruzimii și bestialității...)

Ei bine, în cartea *Morfologia culturii* (Capitolul *Permanențe culturale*) am avansat ideea următoare: "Persistența tuturor acestor sentimente de felul duioșiei și afecțiunii, care converg înspre magistrala iubirii și-i dau cu tifla lui

homo homini lupus

, dovedesc fără putință de tăgadă existența acelui strat subconștient și încărcat de umanism din sufletele noastre, strat la care Mântuitorul Iisus făcea referire atunci când le cerea ascultătorilor Săi să fie aidoma copiilor dacă vor să intre în Împărăția Cerurilor."

Iar cei mici, după cum o știe oricine, ne atrag și ne subjugă nu atât prin neputința lor fizică, cât mai ales prin nevinovăția lor, această admirabilă cheie a miracolului divin, cu ajutorul căreia pot fi deschise ușile împărătești ce duc spre creație în general, spre mugurii vieții în special.

De precizat că nevoia neîncetată de inocență se vedește la om în toate cele: în regretul amarnic după ceea ce a fost cândva vârsta de aur a omenirii, respectiv puritatea, simplitatea și bucuria netulburată a acelor ființe de început în care predomina celestul; în izvodirea și

conservarea mitologiilor, legendelor și tradițiilor, neasemuite icoane zugrăvite de geniul popoarelor, în fața cărora din totdeauna s-au prosternat și vor continua să se prosterneze toți marii artiști ai lumii; în arderea cu care sunt căutate fundamentele indestructibile ale umanului (iubirea, sinceritatea, puritatea, altruismul, generozitatea etc.), dar pe care negăsindu-le decât cu țărâita la majoritatea semenilor, tot mai mulți oameni se lasă purtați de furtuna disperării înspre înfricoșătorul hău al sinuciderii.

Iată de ce nevoia omului de inocență, de evadare din cotidianul tot mai apăsător, se învederează cel mai bine în pasiunea cu care el cultivă basmul și povestea, ridicate până la cele mai înalte cote artistice. Ce altă probă poate fi mai convingătoare decât aceea pe care ne-o oferă Charles Perrault, Hans Christian Andersen, frații Grimm, Lewis Carroll și Petre Ispirescu, pentru a-i numi doar pe câțiva dintre aleșii ce au impus basmul în literatura universală ca specie literară precis conturată și perfect individualizată, în timp ce ei înșiși s-au afirmat drept neîntrecuți maeștri ai cuvântului prin plăsmuirea fabulosului și redarea miraculosului!

“Bine, bine, vor spune unii. Este oarecum de înțeles ca predecesorii noștri – sufocați de superstiții, naivitate și credulitate – să se fi lăsat acaparați de basme și povești, prin ele astâmpărându-și setea de senzațional, chiar dacă pentru asta ei sorbeau din izvoarele de cleștar ale miraculosului. Dar e prea de tot ca și omul zilelor noastre să se autoamăgească cu povești de adormit copiii, când știut e că el are sub ochii gama diversificată a senzaționalului fabricat de știință și tehnică...”

Da, adaug eu, pentru că în esența sa omul tot om rămâne, motiv pentru care el s-a arătat preocupat nu doar de surprinderea miraculosului și fantasticului, ci și a anormalului. Astfel, dacă în Antichitate personajele luau diverse chipuri antropomorfe, zoomorfe și fantastice în drumul lor ascendent sau descendent dintre Olimp și împărăția lui Hades, în Evul Mediu, fantasticul, hidosul, grotescul și monstruosul dobândesc formidabile energii estetice, atât în literatură (Dante, Fr. Rabelais), cât și în pictură (H. Bosch, A.Dürer).

Cultura modernă nu s-a lăsat mai prejos în ceea ce privește interesul arătat fantasticului și monstruosului. În pictură, de exemplu, cele mai înalte culmi ale acestui gen de estetică au fost atinse de Goya, cel supranumit *Dante al ibericilor*. Alte două arte moderne – literatura și cinematografia, n-au obosit până în prezent să ne înfățișeze noi și noi chipuri ale dizgrațiosului și halucinantului: de la monstruosul shakespearian, trecând prin cel romantic, până la scenele de coșmar din literatura absurdului și la imaginile halucinante din literatura de anticipație (Franz Kafka, Albert Camus, Jules Verne, H.G.Wells, Pierre Boulle); respectiv de la coșmarul hitchcockian, redat cu cele mai sugestive mijloace ale filmului de analiză psihologică, până la absurdul reflectat în toată goliciunea sa comercială de către actuala avalanșă de filme

științifico-fantastice.

Probabil că asemenea considerente l-au determinat pe Mircea Eliade să afirme că trebuie să avem în vedere două mitologii, care se opun și se măsoară reciproc: *mitologia populară* sau izvorâtă din folclor și *mitologia lumii moderne* sau a tehnocrației.

Iată, așadar, că omul modern nu scapă de fetișuri, mituri și legende, în pofida faptului că el nu mai vrea să știe de mitologia populară, pe motiv că aceasta i-ar îngreuna cățărarea pe Olimpul civilizației și progresului.

2. Basmele lui Charles Perrault

Deși s-a jenat să-și pună numele pe prima sa carte editată – era mâna dreaptă a lui Colbert, atotputernicul ministru al lui Ludovic al XIV-lea! – meritul izvodirii basmelor atribuindu-i-l fiului său minor, totuși, ele i-au făcut lui Perrault numele nemuritor, ceea ce nici pe departe n-au izbutit remarcabilele lui însușiri de funcționar superior.

De altminteri, până la Perrault nu s-a mai pomenit ca o carte mică în ceea ce privește numărul paginilor să iște atâtea discuții aprinse între oamenii mari ai vremii. Ceea ce dovedește cu prisosință excepționala valoare a basmelor sale: menite nu doar să-i delecteze, ci mai ales să-i educe pe cei mici prin învățăturile cu care de regulă își încheie poveștile, Perrault a fost de îndată “devorat” de toate vârstele, adică a devenit universal!

Se vorbește insistent de *miraculosul anemic* al lui Charles Perrault. Punct de vedere întru totul just, căci - așa cum precizam mai sus – scopul prioritar al autorului a fost să instruiască și să povățuiască, nicidecum doar să-i desfete pe cititori.

Iată de ce fabulosul și miraculosul lui Perrault nu devin dominante, bunăoară așa ca în *Cartea celor o mie și una de nopți*, ori ca la Petre Ispirescu. Miraculosul judicios controlat și magistral subordonat scopului propus, nu scade cu nimic farmecul basmelor, ci – dimpotrivă – îl sporește, căci autorul, aidoma tuturor marilor povestitori ai lumii, are simțul înăscut al cuvântului inspirat, cu care împlinește și rotunjește, sugerează și sugestionează.

Dar basmul n-ar mai fi basm dacă n-ar respecta câteva reguli obligatorii de construcție:

a) Virtutea răsplătită și viciul pedepsit;

b) Binele îmbinat cu frumusețea, iar pentru țarați (Barbă-Albastră la Perrault, spânul și omul roșu la Creangă), imposibilitatea de-a fi frumoși, în numele unei etici a esteticului;

c) Prezența obligatorie a ursitoarelor la nașterea eroului, respectiv a personajului principal al basmului, iar apoi, pe parcursul desfășurării acțiunii, prezența zânelor în momente de cumpănă, căci misiunea lor este să vegheze la împlinirea punct cu punct a destinului prezis, doar uneori îndulcit de remarcabilele însușiri ale celui în cauză.

Perrault nu se abate de la aceste reguli de aur ale basmului izbutit, fie că este vorba de basmele în versuri (*Răbdarea Grizelidei*, *Dorințe caraghioase*, *Piele de măgar*), fie că avem în vedere celebrele lui basme în proză:

Frumoasa din pădurea adormită

,
Cenușăreasa

,
Degețel

,
Scufița roșie

sau

Motanul încălțat

.

De subliniat că miraculosul lui Perrault, atâta cât este, se integrează perfect în realitățile timpului său: oameni, mentalități și îmbrăcăminte, palate și distracții pentru cei avuți, bordeie și doar nevoi pentru săraci.

N.B. Nici că se putea un titlu mai sugestiv ca *Frumoasa din pădurea adormită*! Autorul nu-și intitulează basmul

Frumoasa adormită din pădure

, ceea ce – evident – ar fi redus miracolul căderii în somn profund doar la persoana frumoasei (fără alt nume, la fel ca Cenușăreasa). Fabulosul devine notabil doar prin extinderea menirii ce-o vizează pe fată asupra întregii suflări din castel și din pădurea înconjurătoare, ei cu toții căzând într-un somn de plumb sub bagheta magică a zânei, care pe unde se afla, “până și focul din vatră”, după cum precizează autorul. (Doritorii de informații suplimentare despre presupusa natură miraculoasă a focului, pot apela la cartea lui Gaston Bachelard,

Psihanaliza focului...

) Iar trezirea, după trecerea timpului stabilit în profeție, are loc tot atât de brusc și uimitor, fapt care atestă împlinirea necondiționată a destinului.

3.Lumea nonsensului la Lewis Carroll

În mult mai mare măsură decât surprinzătoarea cărticică a lui Charles Perrault, lui Lewis Carroll (pseudonimul literar al lui Charles Lutwidge Dodgson, modest profesor de matematică) i-au trebuit doar două povești – *Alice în țara minunilor* și *Alice în țara din oglindă* – pentru a deveni nemuritor.

Dar sunt ele basme în adevăratul sens al cuvântului? Dacă avem în vedere faptul că în ele întâlnim la tot pasul miraculosul și indispensabilii regi, atunci da, sunt basme. Dar dacă luăm aminte că în *Alice în țara minunilor* regii și reginele sunt împrumutate de autor dintr-un pachet de cărți de joc, iar în cea de-a doua (*Alice în țara din oglindă*) perechile de regi albi și negri provin de pe tabla de șah, atunci avem serioase îndoieli că autorul a respectat modelul basmului clasic. Mai ales că poveștile lui Lewis Carroll nu se sinchisesc nicicât de cele trei reguli obligatorii, despre care spuneam mai sus că nu pot să lipsească dacă autorul ține morțiș ca scrierea sa să poarte numele de basm.

Ba mai mult. Dacă în *Alice în țara minunilor* totul – situații, întâmplări, personaje, dialoguri – este *foarte ciudat*, în țara din oglindă se pleacă de la cotele *straniului*, drept urmare lesne se ajunge la *halucinant*.

Conducând magistral dialogurile Alicei cu personajele pe care i le scoate în cale, autorul configurează o lume aparte, specifică basmelor sale – *lumea nonsensului*, care continuă să-i încânte pe cititorii mari și mici, fie prin hazul provocat, fie prin capacitatea de anticipare a absurdului kafkian.

Iată-o, de pildă, pe Alice (singurul personaj antropomorf, celelalte fiind zoomorfe sau figurative) adresându-i-se politicos Pisicuței-Cheshire, cu care duce un dialog surprinzător de logic, însă într-un totu cu puțință dacă ținem cont de faptul că ne aflăm de-abia la început de drum, adică în țara minunilor, unde nonsensul nu devine atotstăpânitor, așa ca în țara din oglindă: “Vrei să-mi spui, te rog, ce drum trebuie să apuc ca să plec de-aici?” “Asta depinde în mare măsură de locul unde vrei să ajungi”, i-a răspuns Pisica. “Nu prea îmi pasă unde...” “Atunci n-are importanță ce drum iei”. “...atâta timp cât ajung undeva”, a precizat Alice în chip de explicație. “A, vei ajunge cu siguranță undeva, doar dacă ai să mergi îndeajuns”, a lămurit-o Pisica.

Alice în țara din oglindă se remarcă nu doar prin lumea răsturnată în care intră fetița – lumea oglinzii, și care corespunde în cel mai înalt grad dorinței formulate de ea: “Hai să ne facem că...”, ci și prin adorabilele nonsensuri cu care ne fericește autorul.

□□□□□□□□□□Astfel, Regina îi promite Alicei că dacă vrea să intre cameristă la ea, va primi două pence pe săptămână și o porție de gem o dată la două zile, ceea ce înseamnă – conform Regulamentului – “gem mâine și gem ieri, dar niciodată azi”, pentru că fiind vorba de gem la două zile, “azi nu poate să fie niciodată a doua zi”! La protestele îndreptățite ale fetiței: “Mă zăpăciți de-a binelea”, Regina răspunde cu blândețe și seninătate: “Așa se întâmplă când trăiești de-a-ndăratelea; la început amețești...”

În acest loc este cât se poate de evidentă ironia autorului la adresa unor realități sociale din timpul său, după cum lesne se învederează fina ironie a lui Carroll la adresa politiciii: “Cea

mai bună metodă de-a ne usca ar fi o cursă politică”. Iar pe finalul primei povești, sarcasmul său disimulat se îndreaptă împotriva magistraților și juriștilor, anume atunci când aflăm că pentru aceștia “important-neimportant n-are nici o importanță”!

În altă parte, Regina Albă îi povestește Alicei și Reginei Negre cum Ouț Piticuț a venit la ușa ei cu un tirbușon în mână, spunând că vrea să intre, deoarece caută un hipopotam. “Dar”, adaugă ea în aceeași notă dezarmant de illogică, “întâmplător în dimineața aceea nu se găsea așa ceva în casa noastră”. “De obicei se găsește?” întreabă Alice. “Numai în zilele de joi”, răspunde Regina.

Deși este situată într-un alt cadru tematic (mult mai senin și mai impregnat cu umanism îngăduitor), totuși, avem senzația că lumea lui Carroll se află în imediata vecinătate a lumii lui J.Swift, o lume populată cu cele mai șocante apariții și paradoxuri, ori – mult mai aproape de vremea noastră – în lumea hazoasă a retardaților lui Creangă.

Ca într-un vis, dar un vis agreabil ce ai dori să nu se mai sfârșească, Alice i se întâmplă cele mai stranii și mai trăznite lucruri. Căci – nu-i așa? – este o lume delicios de antillogică. Cu toate astea este și o lume de basm, populată cu regi și regine, cu cavaleri la propriu căzuți în cap, cu Ouț Piticuț, Tanda și Manda etc., care – păstrând propriile stabilite de stil și scopul urmărit – din nou ne duc cu gândul la chipoșii tovarăși ai lui Harap Alb, unul mai năstrușnic ca celălalt.

Ce aflăm din cartea lui L.Carroll? Asemeni tuturor cărților nemuritoare, ea ne prezintă (avem în acest sens chiar mărturisirea scriitorului la finele primei părți a cărții) “sufletul simplu și duios al copilăriei”, adică acea necesară alternativă a sufletelor însetate de puritate și frumos la banalitatea tot mai agresivă a vieții de zi cu zi.

Iar cartea lui Lewis Carroll nu se putea încheia decât cu cuvintele care i se potrivesc ca o mănășă: “Viața este vis”, ele putând fi considerate cea mai potrivită sinteză pentru mesajul ei pur și generos.

AUTOR: George Petrovai

Lumea basmelor sau calea regală a primenirii spirituale

Scris de Sighet Online

Miercuri, 06 Iunie 2012 11:49 - Ultima actualizare Miercuri, 06 Iunie 2012 12:58

www.sighet-online.ro